

KULTURNO-PROSVJETNA DIMENZIJA ARHIVSKE DJELATNOSTI

Ljiljana Radošević *

UDK: 930.25

Ljiljana Radošević: Kulturno-prosvjetna dimenzija arhivske djelatnosti. Tehnički in vsebinski problemi klasičnega in elektronskega arhiviranja. Zbornik referatov z dopolnilnega izobraževanja, Maribor 4/2005, št. 1, str. 394-397.

Izvirnik v bosanščini, izvleček v bosanščini in angleščini, povzetek v angleščini.

Avtorica u svom radu predstavlja kulturnu i prosvjetnu ulogu arhiva, na primjer organiziranjem izložbi i drugih vidova popularizacije arhivske djelatnosti među mladima.

UDC: 930.25

Ljiljana Radošević: Archives and cultural dimension of archival work. Technical and Field Related Problems of Traditional and Electronic Archiving. Conference Proceedings, Maribor 4/2005, No. 1, pp. 394-397.

Original in Bosnian, abstract in Bosnian and English, summary in English.

This article presents the cultural and educational role of archives, e.g. exhibitions and popularization of the archival work among pupils and students.

RIJEČ DVIJE O ARHIVIMA

Prvobitno poimanje arhiva kao zbirke dokumenata, od 18. vijeka proširuje svoje značenje definisanjem istog, kao stručno-naučne ustanove, u kojoj su pohranjeni ponajviše pisani spisi i dokumenti od velike važnosti za proučavanje određene epohe ili društvenih događanja.

Ne mogu a da ne napomenem, bez obzira što pravim malu digresiju, najstarije ahive smještene u hramovima kod Grka i Rimljana. Sa izgradnjom manastira i crkava u srednjem vijeku, arhivsku građu su sređivali i čuvali sveštenici i kaluđeri, pa su i danas neki od njih prave riznice najdragocjenijih arhivskih dokumenata. Za ilustraciju, navešću Vatikansku zbirku koju možemo nazvati arhivskom, osnovanu 1475. godine, a koja sadrži neprocjenjivo vrijednu kolekciju rukopisa ukrašenih minijaturama, knjiga i rukom pisanih Biblija. Manastiri na Svetoj Gori su takođe čuvari jedinstvenih srednjovjekovnih spisa i dokumenata.

Vremenom, obrazuju se porodični, građanski te državni arhivi, nastali iz potrebe preuzimanja arhivske građe državne administracije.

Već iz ovih oskudnih podataka, vidljiva je nezaobilazna, društveno neprocjenjiva uloga arhiva, ali uprkos svemu, teško je reći koliko se uopšte u narodu zna o njima.

Stoga sam se ja, koristeći svoju još uvijek prisutnu poziciju srednjoškolskog profesora, drznula provesti jednu pomalo neobičnu anketu, među studentskom i školskom omladinom, građanima različitih obrazovnih profila, penzionerima i domaćicama. "Blic" anketa je rađena sistemom slučajnog uzorka, a pitanja su bila vezana za definisanje djelatnosti i uloge arhiva u društvu. Rezultati su bili

* Ljiljana Radošević, direktora Arhiva Republike Srpske Banjaluka, Bosna i Hercegovina.

poražavajući - tek 35% od 170 ispitanika poznaje i shvata značaj ove institucije, 55% ima stereotipne predodžbe o arhivu kao sumornom, memljivom mjestu punom starog, prašinom prekrivenog papira, a 10% ispitanih nema pojma šta uopšte termin "arhiv" znači.

Budimo realni, ako je arhiv stručno-naučna ustanova koja čuva dokumentarni materijal od neprocjenjive vrijednosti za razumijevanje i ilustraciju života, borbe, kulture i ukupnog razvoja jednog društva ili epohe, onda je zadnji trenutak da se intenzivira njegova afirmacija u javnost.

Nobelovac Ivo Andrić je jednom prilikom, govoreći o arhivima čiji je konzument godinama bio, izjavio da su arhivi živi "onoliko koliko mi imamo duha i stvaralačke snage da im udahnemo, sa koliko pronicljivosti umemo da ih pročitamo i da shvatimo njihovu važnost za život našeg društva, za sadašnje i buduće naraštaje".

Zato se trebamo riješiti svoje ućahurenosti i vrata depoa širom otvoriti ne samo za naučne radnike i hroničare već i za radoznale posjetioce, studente, učenike ili dokone penzionere, jer je samo tako moguće izbrisati brojne predrasude o mrtvom sivom papiru i oživjeti osebujnu i kreativnu prošlost naših predaka.

U tom smislu, a u skladu sa zahtjevima savremene arhivistike, neophodno je pospješiti kulturno-obrazovnu aktivnost arhivskih ustanova i probuditi interes ljudi, te razviti njihove navike da se koriste bogatim kulturnim nasljeđem.

ULOGA ARHIVA U PROCESU ČOVJEKOVE NAOBRAZBE I NJEGOVE SOCIJALIZACIJE

Arhivi moraju postati kulturni centri nezaobilazni u procesu čovjekove naobrazbe, njegove socijalizacije i formiranja kao svestranog, stvaralačkog i humanog bića.

Jedna od najstarijih formi kulturno-prosvjetne djelatnosti arhiva su izložbe, kao najpogodniji način popularizacije i prezentacije arhivske građe u javnosti. Izložba ima za cilj ne samo zadovoljenje profesionalnog interesa pojedinca, nečije radoznalosti ili želje za intelektualnom nadgradnjom, već i spoznaju vrijednosti i značaja kako izložbene građe, tako i institucije koja je čuva. Najčešće su tematske izložbe na kojima se eksponiraju pisana arhivska dokumenta vezana za određenu temu, događaj ili ličnost. Ukoliko arhiv želi izložiti dio svoga najatraktivnijeg fundusa, prezentuje građu određenih ustanova, registratura, fondova, zbirki i slično. Ne smiju se zanemariti ni arhivske publikacije, monografije, niti literatura nastala na osnovu arhivske građe, iz čega je vidljiv kontinuitet kulturno-prosvjetne djelatnosti arhiva.

Svaka postavka izložbe iziskuje dugotrajan, sistematičan i predan rad stručnog tima. Dodatni naponi ulažu se u publikaciju kataloga kao značajnih izložbenih sredstava, koja istu čine shvatljivom i pristupačnom svakom pa i najneupućenijem posjetiocu. Inače, publikacija je važan segment kulturno-prosvjetne aktivnosti arhiva, pa bi naučno informativna pomagala u svakom trenutku trebala biti dostupna potencijalnim istraživačima i korisnicima arhivskih fondova i zbirki.

Činjenica je da je snaga žive riječi nezamjenjiva. To znaju i radnici u arhivima, pa veoma često organizuju predavanja koja pružaju sveobuhvatnu informaciju o značaju arhivske građe kao i arhivske službe. Znanja stečena na predavanjima učvršćuju se i produbljuju seminarima, što doprinosi boljem obrazovanju stručnih kadrova za obavljanje arhivske djelatnosti, ali i građana uopšte.

Usudiću se staviti par primjedbi na ovaj vid kulturno-prosvjetne djelatnosti arhiva. Iz vlastite, dugogodišnje prakse pohađanja i edukacije posredstvom seminara, shvatila sam da višečasovni pusti govori i monotona izlaganja predavača, ostavljaju malo traga na polaznike seminara, koji ne rijetko jedva čekaju da napuste salu. Stoga ih treba zainteresovati, aktivirati i dati mogućnost da se i sami iskažu. U tom smislu, nezamjenjiva je interaktivna metoda koja će svakom polazniku omogućiti da dođu do izražaja njegove istinske duhovne sposobnosti, stručnost i kreativnost. Na ovaj način lakše je spoznati koliko je svaki pojedinac shvatio i memorisao smisao i suštinu izložene materije.

Primjena elektronskih pomagala, ali i starog dobro portfolija, daje seminaru dodatne vrijednosti, čineći ga pristupačnijim i životnijim.

Prosvjetno-kulturnoj i propagandnoj dimenziji arhivske djelatnosti, doprinosi i publikovanje dokumenata u štampi te elektronskim medijima. Čak bih rekla da danas, u eri dominacije visokorazvijenih tehnologija u svim segmentima života, pa tako i u kulturi i komunikaciji, arhivi trebaju obilato koristiti snagu medija ponajviše elektronskih, u cilju vlastite popularizacije i upoznavanja građana sa onim šta rade i koliko je to od značaja za cijelo društvo. Savremeni arhivi imaju i svoje WEB stranice, posredstvom kojih direktno ulaze u kuću potencijalnog korisnika arhivske građe.

Saradnja sa školama i fakultetima je imperativna za sve arhivske institucije. Mora biti stalna i raznovrsna, da bi udovoljila već postojećem interesu školske i studentske populacije za arhivski dokument, ali i da bi animirala i onaj pasivniji dio. Uostalom, arhivi su uz muzeje i biblioteke, poligoni za vanškolski pedagoški rad sa omladinom, što daje cjelovitost njihovim kulturno-prosvjetnim sadržajima. Metode i oblici saradnje su različiti - od grupnih posjeta arhivima, odabira literature u nastavne svrhe, predavanja za studente, učenike i nastavnike, pa do izrade matorskih radova, seminara i referata. Mladi su posebno zainteresovani za politička i ekonomska zbivanja u prošlosti, a u okviru nacionalne i zavičajne istorije. Radu sa omladinom treba dati prioritet, jer je mladost budućnost svakog društva. Ako znamo da budućnost proizilazi iz prošlosti, onda je logično da je Arhiv upravo taj koji je najvjernije može osvijetliti i približiti generacijama koje dolaze.

ARHIVISTIKA U ŠKOLSKIM KLUPAMA

Nažalost, malo se radilo na podsticanju mladih za obavljanje arhivske djelatnosti. U vrijeme tzv. usmjerenog obrazovanja, u banjalučkoj Gimnaziji je uveden smjer arhivistike. Dvije generacije školske 1981/82. i 1982/83. godine su stekle zvanje arhivskog tehničara. Iz te generacije samo dva učenika danas rade u Arhivu Republike Srpske.

To je bilo nešto novo na našim prostorima, tako da su se profesori snalazili na sve moguće načine. Stručne literature je bilo nedovoljno, pa su prevodili stranu ili angažovali stručne radnike Arhiva iz Banjaluke. Postojeći programi su učenicima omogućili da se upoznaju sa razvojem arhivske službe kod nas i u svijetu, stručnim pojmovima, pisarnicom, depoima, vrstom i značajem arhivske građe, građom u nastajanju, primarnim sređivanjem, kriterijima odabira, listama kategorija, preuzimanjem, smještajem i formiranjem arhivskih fondova, tehnikom sređivanja, oblikovanja arhivskih jedinica itd. Danas, nažalost, na našim prostorima ne postoji niti jedna škola ili fakultet za obrazovanje stručnih kadrova u arhivistici.

DOPRINOS ARHIVA REPUBLIKE SRPSKE KULTURI, OBRAZOVANJU I NAUCI

U svojih 50 godina postojanja, nekadašnji Arhiv Bosanske Krajine, danas Arhiv Republike Srpske, dao je značajan doprinos u oblasti kulture, obrazovanja i nauke. Postavio je brojne, veoma posjećene izložbe širom Bosne i Hercegovina poput: "[tampa u Banjaluci od 1906-1941. godine", "Srednjovjekovna župa Vrbas od XIII-ZVI stoljeća", "Arhivski dokument - svjedok prošlosti"... Publikovao je nekoliko knjiga od kojih treba izdvojiti knjigu - mapu "Mrguda" od Petra Kočića, čiji se originalni rukopis nalazi u Arhivu Republike Srpske, te "Susreti sa kraljem" Bana Milosavljevića.

Radnici Arhiva objavili su veliki broj priloga u stručnim i naučnim časopisima, štampi i elektronskim medijima. Kontakti sa srednjoškolskom i studentskom omladinom su oduvijek postojali pa je za takve prilike organizovano preko 100 predavanja, što je rezultiralo povećanim brojem posjeta arhivskoj biblioteci.

Potpomogao je obrazovanju stručnih kadrova za obavljanje arhivske djelatnosti, te pripremio i organizovao desetine seminara za obuku radnika u registraturama.

UMJESTO ZAKLJUČKA

Iz svega navedenog proizilazi da arhivi aktivno učestvuju u obrazovnom procesu, prosvjećivanju i kulturnom uzdizanju društva. Daju ljudima, posebno mladim, mogućnost da se, upoznajući prošlost, uhvate u koštac sa sadašnjosti i pripreme za budućnost.

LITERATURA

- Milan Todorović: *Arhivski pregled broj 1, Beograd, 1976. godina.*
- *Arhivi v Sloveniji: Arhivsko društvo Slovenije, Ljubljana, 1970. godina.*
- Azem Kožar: *"Glasnik Arhiva i društva arhivskih radnika BiH", Sarajevo, 1990. godina.*

SUMMARY

ARCHIVES AND THEIR CULTURAL ROLE

Archives are taking an active part in the educational process and raising the cultural consciousness of the society. They give, especially to young people, the possibility to get acquainted with their past, to tackle the present time and to prepare for the future.

Ljiljana Radošević, rođena sam u Sarajevu 1951. godine, Gimnaziju sam završila u Banjaluci, a studirala i diplomirala na Fakultetu političkih nauka, Sveučilišta u Zagrebu. 27. godina sam radila kao profesor sociologije i demokratije na Ekonomskoj školi, Muzičkoj školi i Banjalučkoj gimnaziji. Od 2002. godine obavljam dužnost direktora Arhiva RS u Banjaluci.